

Корисна інформація

Для зручного пошуку використовуйте комбінацію клавіш Ctrl+F

x

ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «М. С. ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява N 2091/13)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

11/07/2017

ОСТАТОЧНЕ

11/10/2017

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «М.С. проти України»,

Європейський суд з прав людини (четверта секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Вінсент А. Де Гаетано, Президент,

Ганна Юдківська,

Пауло Пінто де Альбукерк,

Феріс Вехабовіч,

Еґідіус Куріс,

Юлія Моток,

Карло Ранзоні, судді,

та Маріалена Цірлі, секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 6 червня 2017 року виносить таке рішення, яке було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа була розпочата за заявою (№2091/13), яку 18 грудня 2012 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, п. М.С. (далі – заявник). Суд постановив, що особа заявника не має розголошуватися (Правило 47 § 4 Регламенту Суду).

2. Уряд України (Далі – Уряд) представляв його Уповноважений, п. І. Ліщина.

3. Заявник скаржився, зокрема на те, що національні органи державної влади не змогли провести ефективне розслідування заяв щодо розбещення його дитини. Він також скаржився на те, що національні суди не змогли належним чином встановити місце проживання дитини.

4. 24 серпня 2015 року заяву було передано на ознайомлення Уряду.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник народився у 1986 році та проживає в місті Суми.

6. У заявника були стосунки з В., студенткою 1989 року народження. 24 березня 2008 року В. народила їхню доньку. 29 серпня 2008 року заявник і В. зареєстрували свій шлюб.

7. З часу народження дитини пара та їхня донька проживала в квартирі заявника в Сумах. Батьки заявника проживали у тій самій квартирі та допомагали парі виховувати дитину.

8. У 2009 році заявника і В. не було вдома впродовж 6 місяців, оскільки вони працювали за кордоном. За їх відсутності батьки заявника доглядали дитину.

9. У жовтні 2010 дитину прийняли до дошкільного навчального закладу в Сумах.

10. У період з 2010 до 2011 В. працювала за кордоном впродовж шести місяців. За цей час за дитиною доглядав заявник і його батьки. Працюючи за кордоном, В. переказувала гроші заявнику для утримання сім'ї.

11. Стосунки між заявником і В. погіршувалися, і 20 вересня 2011 року після сварки з заявником В. забрала дитину і виїхала з квартири без згоди або відома заявника. Заявнику не повідомили про те, куди переїхала В. з дитиною.

12. 28 вересня 2011 року заявник звернувся до поліції з заявою щодо встановлення місця перебування дитини. Він і його батьки також намагалися з'ясувати таку інформацію самостійно.

13. Як було потім встановлено в ході національних процедур, В. переїхала в село Бездрик біля Сум, де вона, вочевидь, проживала разом зі своїм дядьком, Ф. (1967 року народження). Дитину заявника прийняли до дошкільного навчального закладу, що розташовувався в тому ж селі.

14. 1 грудня 2011 року заявник знайшов дитину в бездриківському дошкільному навчальному закладі. За словами заявника, на тілі дитини були синці. Він забрав дитину до своєї квартири в Сумах і наступного дня повів її на медичний огляд.

15. 2 грудня 2011 року судово-медичний експерт оглянув дитину і зазначив у звіті про червону пляму на підборідді розміром 1,5 на 0,8 см, яка – на думку експерта – була «ознакою садна, отриманого раніше». Експерт також задокументував два садна на носі розміром 0,4 см на 0,3 см та 0,3 см на 0,2 см; синець на спині розміром 2 см на 1 см; два синці на правій гомілці розміром 1,8 см на 1 см і 1,5 см на 1 см; та червону сверблячу пляму в області живота. Експерт зазначив, що ушкодження могли бути завдані тупим предметом за три-чотири дні до огляду.

16. Заявник звернувся до міліції з заявою щодо проведення кримінального розслідування у зв'язку з ушкодженнями, завданими його доньці, яка начебто пояснила, що ушкодження їй завдала В.

17. Після повернення в Суми дитини продовжувала проживати з заявником і його батьками. В. було надано доступ до дитини лише в присутності заявника або інших осіб, яким він довіряв.

18. 9 грудня 2011 року Зарічний районний відділ міліції міста Суми відмовив у порушенні кримінальної справи у

справи у зв'язку з ушкодженнями на тілі дитини, виявленими 1 грудня 2011 року, через відсутність складу злочину. У рішенні поліції зазначалося, що, серйозність ушкоджень не була встановлена; втім, якщо ушкодження були незначними, заявник може розпочати кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення проти цієї особи.

А. Кримінальне розслідування за звинуваченнями в розбещенні

20. 28 березня та 9 квітня 2012 року мати заявника звернулася до правоохоронних органів з заявою про відкриття кримінального провадження проти В. і Ф. за частиною 2 статті 156 Кримінального кодексу України. Вона вважала, що дитина могла бути жертвою розбещення в період проживання з В. і Ф. в селі Бездрик. Мати заявника зазначила, що дитина розповідала їй особисті історії, з яких випливало, що В. і Ф. могли займатися статевим актом у присутності дитини і що Ф. показував свої геніталії дитині.

21. 9 квітня 2012 року в ході попереднього розслідування дочку заявника опитували в присутності матері заявника. Дитина пояснила, що під час її перебування з матір'ю в селі Бездрик вона регулярно бачила В. і Ф. оголеними, вони обнімалися, цілувалися і робили якісь «рухи вперед-назад», яких вона не розуміла; Ф. вчив дитину, як цілуватися по-дорослому, оголював свої геніталії перед нею і казав їх торкатися.

22. 14 квітня, 16 травня і 31 жовтня 2012 року Сумський районний відділ міліції, провівши попереднє розслідування, відмовився відкривати кримінальне провадження за відсутності складу злочину. Ці рішення були скасовані як необґрунтовані прокуратурою, яка наказала вжити подальших заходів, таких як встановити місце перебування Ф. (якого не допитували), встановити і допитати можливих свідків, оглянути приміщення і подвір'я, де міг бути скоєний заявлений злочин і провести медичну та психологічну експертизу дитини.

23. 8 листопада 2012 року Сумський відділ поліції знову відмовився відкрити кримінальне провадження проти В. і Ф. на підставі того, що не було складу злочину. У своєму рішенні поліція посилялася на опитування дитини заявника, В. і інших людей. В. заперечує обвинувачення. Ф. неможливо допитати, оскільки він виїхав за кордон. Загалом, Сумський районний відділ поліції прийшов до висновку, що наявних матеріалів було недостатньо, щоб стверджувати про скоєння будь-якого злочину.

24. 8 травня 2013 року заявник, спираючись на новий Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року, звернувся з заявою про відкриття розслідування проти В. і Ф. щодо розбещення дитини. Того ж дня Сумський районний відділ поліції розпочав досудове розслідування за частиною 2 Статті 156 Кримінального кодексу. Заявника допустили на провадження в якості законного представника своєї доньки.

25. Слідчий видав наказ про вжиття заходів для встановлення місця перебування Ф. Під час розслідування В. заперечувала обвинувачення і стверджувала, що вона була жертвою домашнього насилля, що заявник її бив і погрожував їй і що через це вона втекла з дитиною 20 вересня 2011 року; вона також стверджувала, що переїхала до села Бездрик, де жив її дідусь, і що в неї не було сексуальних зв'язків з Ф., її дядьком. Під час допиту заявник і його мати наполягали на правдивості попередніх заяв. Вони підтвердили свої свідчення на поліграфі, який встановив, що вони говорили правду.

26. 3 жовтня 2013 року доньку заявника допитали в присутності психолога та її бабусі (матері заявника). Донька заявника, зокрема заявила, що Ф. брав її руку і клав на свої геніталії; що Ф. вчив її цілуватися по-дорослому; і що Ф. і В. займалися чимось, чого вона не могла зрозуміти і що вона раніше описала заявнику і бабусі.

27. 21 листопада 2013 року група експертів провела психіатричну експертизу доньки заявника. У ході експертизи дитина заявляла, що Ф. торкався її геніталій і вона, відповідно до його команд, мала торкатися геніталій Ф. Ф. вчив її цілуватися по-дорослому. Дитина заявила, що бачила В. і Ф. оголеними, вони цілувалися; вона тоді описала рухи, які вона бачила у В. і Ф., коли вони були в ліжку.

28. Експерти встановили, що дитина не страждала на жодний психічний розлад на час тих подій або на час експертизи; що вона не виявляла схильності фантазувати; і що вона була в змозі пам'ятати обставини подій і давати правдиві заяви у зв'язку з ними. Втім, вона не могла зрозуміти значення дій, які бачила або в яких брала участь. Експерти прийшли до висновку, що дитина могла брати участь у слідчих діях.

29. 9 квітня 2014 року заступник голови слідчого відділу Сумського районного відділу поліції видав наказ слідчому, що відповідав за цю справу, негайно прискорити розслідування, яке, на його думку, проходило надто повільно. Він сказав слідчому вжити низку слідчих дій.

30. 28 квітня та 29 вересня 2014 року Сумський відділ поліції закрити кримінальне провадження за відсутністю складу злочину в діях В. і Ф. Оцінивши наявні матеріали, слідчий встановив, що було недостатньо доказів для висунення обвинувачень у розбещенні. У своєму останньому рішенні слідчий також посилявся на заяви Ф., якого допитали 20 вересня 2014 року і який заперечував усі обвинувачення, називаючи їх абсолютно брехливими.

31. Ці два рішення були скасовані як необґрунтовані прокуратурою, яка видала наказ про продовження досудового розслідування.

32. 27 грудня 2014 року Сумський районний відділ поліції знову прийняв рішення закрити кримінальне провадження. Заслухавши свідчення доньки заявника, слідчий дійшов висновку, що вони не є переконливими щодо подій, оскільки дитини зробила їх із затримкою і їй було лише три роки на час тих подій. Більше того, слідчий зазначив, що ці заяви не свідчать нічого про злочинний намір, зокрема чи були будь-які сексуальні наміри в діях В. і Ф. стосовно дитини, чи вони знали, що дитина їх бачить під час стверджуваних випадків статевого акту.

33. Слідчий тоді посилявся на заяви заявника і його матері, а також матерів двох дівчат, з якими дитина зазвичай гралася. Останні дві жінки зазначили, зокрема, що донька заявника розповідала їм історії, з яких випливало, що вона піддавалася розбещенню, коли жила з В. і Ф. Слідчий зазначив, що ці особи безпосередньо не були свідками стверджуваних випадків розбещення і що вони просто повторили твердження дитини. Слідчий тоді зазначив, що В. і Ф. заперечували всі обвинувачення в розбещенні дитини. Інші люди, такі як вихователь дитини в ДНЗ та мешканці села, не надали жодної детальної інформації. Загалом, слідчий прийшов до висновку, що наявних матеріалів недостатньо, щоб встановити, що В. і Ф. скоїли стверджуваний злочин.

34. 6 березня 2015 року Сумська прокуратура скасувала рішення від 27 грудня 2014 року як необґрунтоване. Прокурор встановив, що попередні розпорядження прокуратури не були виконані і що необхідно вжити подальших слідчих дій в рамках досудового розслідування.

35. Станом на 20 січня 2016 року досудове розслідування тривало.

В. Цивільний спір щодо місця проживання дитини

1. Рішення суду першої інстанції

36. 20 червня 2012 року Зарічний районний суд м. Суми розірвав шлюб між заявником і В. і постановив, що дитина має жити з В. Суд постановив, щоб заявник передав дитину В. і виплачував їй щомісячно аліменти на дитину.

37. При визначенні місця проживання дитини суд вперше встановив, що до 20 вересня 2011 року дитина проживала з обома батьками і бабусяю і дідусем по батьковій лінії у квартирі заявника і що всі брали участь у вихованні дитини; бабуся і дідусь по батьковій лінії доглядали дитину, коли обоє батьків були за кордоном впродовж шести місяців у 2009 році; коли В. була за кордоном впродовж шести місяців у 2010 і 2011, вона переказувала зароблені гроші заявнику для покриття витрат на сім'ю. 25 жовтня 2010 року дитину прийняли до дошкільного навчального закладу в Сумах; дитину відводив і забирав із ДНЗ заявник.

38. Суд також встановив, що 20 вересня 2011 року В. забрала дитину і виїхала з квартири через конфлікт між нею і заявником. 25 жовтня 2011 року дитину прийняли до ДНЗ у селі Бездрик. Дитину відводила і забирала з ДНЗ матір. 1 грудня 2011 року дитину з ДНЗ забрав батько. Відтоді дитина знову проживала в квартирі заявника в Сумах.

39. Порівнюючи квартиру заявника і квартиру, де тоді проживала В., суд встановив, що обидві квартири були розташовані в Сумах і мали належні умови для проживання дитини. У зв'язку з цим суд послався на звіт органу опіки та піклування місцевої ради, де зазначалося, що обоє батьків мали належні умови проживання для дитини. Що стосується доходів батьків, батько був працевлаштований і отримував заробітну плату; матір була студенткою, але працювала неофіційно і була за кордоном, щоб заробити гроші. Обоє батьків мали позитивні характеристики і дитина ставилася однаково до них обох.

довідку, де зазначалося, що 1 грудня 2011 року в дитини не було ушкоджень; більше того, поліція відмовилася почати кримінальне розслідування стосовно тілесних ушкоджень дитини (див. пункт 19 вище). Суд дійшов висновку, що не було зв'язку між ставленням В. до дитини і отриманими нею ушкодженнями.

41. Спираючись на Декларацію Організації Об'єднаних Націй про права дитини 1959 року, Конвенцію ООН про права дитини та статтю 161 Сімейного кодексу, суд встановив, що факти не розкривали жодних виняткових обставин, які могли би виправдати розлуку дитини з матір'ю. Отже, він постановив, що дитина має проживати з матір'ю.

2. Перегляд рішення суду першої інстанції

42. Заявник оскаржив це рішення, стверджуючи, що суд першої інстанції порушив матеріальні і процесуальні норми національного та міжнародного законодавства. Він стверджував, що при визначенні місця проживання дитини суд повинен був керуватися принципом найкращих інтересів дитини. Заявник наполягав, що 20 вересня 2011 року В. таємно виїхала з дитиною з квартири і порушила стабільність повсякденного життя дитини. Суд не зміг належно вивчити обвинувачення в тому, що В. жорстоко поведилася з дитиною і можливість того, що дитина була об'єктом розбещення в період проживання з матір'ю окремо від батька. Заявник наголосив, що 1 грудня 2011 року він законно забрав дитину до своєї квартири, оскільки дитина попередньо постійно проживала в його квартирі і він ніколи не давав згоди В. на зміну місця проживання дитини. На його думку, суд не приділив уваги тому факту, що дитина прив'язана до батьків заявника і що розлука з ними могла зашкодити її інтересам. Більше того, відповідні фінансові можливості заявника і В., а також житлові умови, не були належним чином оцінені. Важливі докази не були включені до матеріалів справи, а частина доказів була оцінена невірно, а саме: довідка, видана Бездриківським ДНЗ щодо гарного стану здоров'я дитини, була сфабрикованим документом, що дискредитував звіт судово-медичної експертизи від 2 грудня 2011 року.

43. 9 серпня 2012 року Апеляційний суд Сумської області відхилив апеляційну скаргу заявника і підтримав рішення суду першої інстанції. Апеляційний суд встановив, що обвинувачення у викраденні дитини, розбещенні або фізичному насиллі були безпідставними. Що стосується прив'язаності дитини до батьків заявника, Апеляційний суд постановив, що батьки відіграють важливішу роль у вихованні дитини. Загалом, висновки суду першої інстанції були законними і обґрунтованими.

44. 14 вересня 2012 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відхилив касаційну скаргу, подану заявником, як необґрунтовану.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

А. Кримінальний кодекс від 5 квітня 2001 року

45. Стаття 156 Кримінального кодексу передбачає:

“1. Вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, – караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи або батьком, матір'ю або особою, що їх замінює, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років ...”

В. Сімейний кодекс від 10 січня 2002 року

46. У Кодексі зазначається, що місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків (ч. 1 Статті 160). Якщо батьки, які проживають окремо, не можуть дійти згоди щодо місця проживання дитини, яка не досягла чотирнадцяти років, спір може бути вирішений органами опіки або судом. При вирішенні такого спору орган опіки та піклування або суд має брати до уваги ставлення батьків до батьківських обов'язків, особисте ставлення дитини до кожного з батьків, вік дитини, стан здоров'я дитини та інші відповідні обставини (ч. 1 Статті 161). Орган опіки та піклування або суд не можуть передати дитину для проживання з тим із батьків, хто не має самостійного доходу, зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, своєю аморальною поведінкою може зашкодити розвитку дитини (частина 2 Статті 161).

47. Кодекс також передбачає, що якщо один з батьків або інша особа самочинно, без згоди другого з батьків чи інших осіб, з якими на підставі закону або рішення суду проживала малолітня дитина, або дитячого закладу (установи), в якому за рішенням органу опіки та піклування або суду проживала дитина, змінить її місце проживання, у тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання (ч. 1 Статті 162).

III. МІЖНАРОДНІ МАТЕРІАЛИ

А. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права дитини від 20 листопада 1959 року

48. Відповідні витяги з Декларації:

Принцип 2

Дитині законом або іншими засобами повинен бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, які дозволили б їй розвиватися фізично, розумове, морально, духовно та у соціальному відношенні здоровим і нормальним шляхом і в умовах свободи та гідності. При виданні з цією метою законів головним міркуванням має бути найкраще забезпечення інтересів дитини. ...

Принцип 6

Дитина для повного і гармонійного розвитку її особи потребує любові і розуміння. Вона повинна, якщо це можливо, зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків і, в усякому разі, в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості; малолітню дитину не слід, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, розлучати зі своєю матір'ю. На суспільстві і на органах публічної влади повинен лежати обов'язок здійснювати особливе піклування про дітей, що не мають сім'ї, і про дітей, що не мають достатніх засобів для існування. Бажано, щоб багатодітним сім'ям надавалась державна або інша допомога на утримання дітей. ...”

В. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини від 20 листопада 1989 року

49. Відповідні витяги з Конвенції, що вступили в силу по відношенню до України 27 вересня 1991 року:

“Стаття 3

1. В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. ...

Стаття 9

1. Держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини. ...”

С. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства

процесуального законодавства:

Стаття 30 – Принципи

“1. Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення проведення розслідування та кримінального провадження в найкращих інтересах та з повагою до прав дитини.
2. Кожна Сторона впроваджує захисний підхід до жертв, забезпечуючи унеможливлення посилення розслідуванням та кримінальним провадженням травми, отриманої дитиною, та надання під час кримінального судочинства допомоги, якщо це доцільно.
3. Кожна Сторона забезпечує пріоритетне розслідування та кримінальне провадження, а також проведення їх без будь-яких необґрунтованих затримок. ...”

Стаття 35 – Опитування дитини

“1. Кожна Сторона вживає необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення:
а) проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам;
б) проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні;
с) проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей;
д) проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно;
е) якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження;
ф) можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше. ...”

ПРАВО

I. ПРАВО ЗАЯВНИКА ПОРУШУВАТИ СУДОВУ СПРАВУ

51. Заявник подав заяву від власного імені, скаржачись не лише на стверджуване порушення його права, але й також на стверджуване порушення права його доньки. Суд мав спершу встановити, чи має заявник право порушувати судову справу в частині заяви, що стосується стверджуваного порушення права його доньки.

52. У зв'язку з цим Суд повторює, що положення дітей відповідно до Статті 34 вимагає ретельного розгляду, оскільки, загалом, вони повинні покладатися на інших для представлення їхніх позовів і інтересів і можуть не бути відповідного віку або не бути дієздатними дати дозвіл на вжиття кроків від їхнього імені в будь-якому реальному сенсі. Таким чином, у цій сфері слід уникати обмежувального або технічного підходу, а ключовим міркуванням у таких справах має бути те, що будь-які серйозні питання, що стосуються поваги прав дитини, мають бути вивчені (див. справу «Н.Т. і інші проти Грузії», заява № 71776/12, § 54, 2 лютого 2016 року).

53. Суд відзначає, що донька заявника була неповнолітньою на час подання заяви. З огляду на вищезгадані принципи, Суд встановлює, що заявник мав право звертатися до Суду для захисту інтересів доньки. Більше того, саме заявник виступив представником дитини в національному кримінальному провадженні (див., наприклад, справу «Тончев проти Болгарії», № 18527/02, §§ 32 і 33, 19 листопада 2009 року). Отже, Суд розгляне заяви, подані заявником в особистих інтересах і в якості представника доньки.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ ЩОДО РОЗСЛІДУВАННЯ ОБВИНУВАННЯ В РОЗТЛІННІ ДИТИНИ

54. Не посилаючись на жодне положення Конвенції, заявник поскаржився, що органи влади не спромоглися провести ефективне розслідування стверджуваного розбещення його неповнолітньої доньки.

55. Суд вважає доречним розглянути скаргу відповідно до Статті 8 Конвенції (див. подібний підхід у справі «А, Б і В проти Латвії», заява № 30808/11, § 116, 31 березня 2016 року). Відповідні частини цієї Статті:

“1. Кожен має право на повагу до свого приватного ... життя,

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.”

A. Прийнятність

56. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою в розумінні Статті 35 § 3 (а) Конвенції. Він також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Відтак, її слід визнати прийнятною.

B. Суть

57. Заявник не коментував суті скарги.

58. Уряд стверджує, що вони виконали свої позитивні зобов'язання забезпечити ефективний захист дітей від розбещення; в національному кримінальному законодавстві є положення, що забороняють відповідні порушення, і ці положення ефективно впроваджувалися на практиці. Уряд наголосив, що національні органи державної влади займалися складною справою, жертві стверджуваних порушень якої було лише три роки на час цих подій, і що бракувало доказів. Тим не менше, органи влади вжили усіх можливих заходів для ефективного проведення розслідування. Відтак, поточна заява не має наслідком порушення Конвенції.

59. Суд підтверджує, що об'єктом Статті 8 є неодмінно захист особи від свавільного втручання органів державної влади. Втім, це положення не просто змушує Державу утримуватися від такого впливу: на додачу до цього, головним чином, негативного обов'язку існують позитивні зобов'язання, властиві ефективній повазі до приватного або сімейного життя. Ці зобов'язання можуть передбачати вжиття заходів для забезпечення поваги до приватного життя навіть у сфері відносин осіб між собою (див. справу «Зедерман проти Швеції», № 5786/08, § 78, ЄСПЛ 2013). Вибір засобів, що мали би забезпечувати дотримання Статті 8 Конвенції в сфері відносин осіб між собою, в принципі, є питанням, що належить до сфери розгляду держав-учасниць, незалежно від того, негативними чи позитивними є зобов'язання Держави. Існують різні способи забезпечення поваги до приватного життя, а характер зобов'язання Держави залежатиме від певного аспекту приватного життя, про порушення якого йдеться. Там, де на кону стоїть особливо важлива грань існування чи ідентичності особи, або там, де діяльність торкається найбільш інтимного аспекту приватного життя, дозволені межі свободи розсуду Держави відповідним чином звужуються (там само, § 79, з подальшими посиланнями).

60. Суд зазначає, що поточна справа стосується стверджуваного розбещення доньки заявника. Не було звинувачень у зґвалтуванні, дівчинка, як стверджувалося, була жертвою інших форм сексуального насильства. Суд вважає, що це ствердження містило достатньо елементів для приведення в дію позитивних зобов'язань відповідно до Статті 8 Конвенції. Суд постановив, що в цій сфері обсяг позитивних зобов'язань відповідно до Статті 8 Конвенції відрізняється залежно від серйозності стверджуваної поведінки (див. справу «А, Б і В проти Латвії», що цитується вище, §§ 154 і наступні).

61. У цій справі на адресу національних органів державної влади були такі скарги: впродовж близько двох місяців трирічна дитина регулярно бачила свою матір і іншого чоловіка оголеними, вони цілувалися і обнімалися і робили рухи назад-вперед, які вона не могла зрозуміти, а також були випадки, коли чоловік вчив дитину цілуватися по-дорослому, показував їй свої геніталії і казав їй торкатися його геніталії.

62. На ствердженні дії поширювалося відповідне положення Кримінального кодексу (див. пункт 45 вище), і з огляду на їхню серйозність необхідно було провести ефективне кримінальне розслідування. Обсяг позитивного зобов'язання в цій справі стосується забезпечення

ефективними (див. справу «Зедерман проти Швеції» з відповідними змінами, цитується вище, § 81), а зобов'язання провести ефективне розслідування є зобов'язанням не результату, а засобів: органи державної влади повинні вживати розумних доступних їм заходів для забезпечення доказів щодо спірного інциденту (див. в контексті Статті 2 справу «Мустафа Тунч і Феціре Тунч проти Туреччини», заява №24014/05, § 173, 14 квітня 2015 року).

64. Суд зазначає, що впродовж першого семимісячного періоду національні органи державної влади вивчали питання шляхом проведення попереднього розслідування, не відкриваючи повноцінного розслідування. Втім, Суд визнав у інших аспектах, що процедура досудового розслідування не відповідає принципам забезпечення ефективного засобу правового захисту, тому що слідчий міг вживати лише обмежену кількість кроків, а потерпіла не мала офіційного процесуального статусу, що означало відсутність її ефективної участі у процедурі. (див., наприклад, справу «Савіцький проти України», заява №38773/05, § 105, 26 липня 2012 року). У поточній справі розслідування виявилось неефективним, тому що воно було недостатньо ретельним, що підтверджується повторними передачами на подальше розслідування після скасування рішень про закриття попередніх розслідувань як необґрунтованих (див. пункт 22 вище).

65. Більше того, повноцінне розслідування було відкрито з запізненням; а ще пізніше (приблизно через два роки після скоєння стверджуваного злочину) органи державної влади опитували дитину заявника в рамках кримінального провадження і проводили психіатричну експертизу (див. пункти 26 і 27 вище). В ході цих слідчих заходів дитина підтвердила заяви, зроблені нею раніше особисто органам державної влади в квітні 2012 року – іншими словами, приблизно через рік після стверджуваних подій (див. пункт 21 вище); більше того, експерти дійшли висновку, що вона була здатна робити правдиві заяви щодо заявлених фактів (визначаючи, що юний вік дівчинки не дозволяє їй розуміти значення дій, про які йдеться). Немає виправдання таким затримкам у забезпеченні таких важливих доказів. Доцільно зазначити, що в Статті 35 § 1 (а) Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства зазначається, що у справах такого типу опитування дитини має бути проведене без необґрунтованих затримок (див. пункт 50 вище). Відтак, сумнівно, чи слідчий надав достатні підстави для відхилення заяв дитини з огляду на те, що вона зробила їх після сплину довгого періоду часу чи з огляду на те, що її юний вік ставив під сумнів правдивість заяв (див. пункт 32 вище).

66. Що стосується подальшого висновку слідчого в тому ж рішенні про те, що в заяві дитини бракувало інформації щодо злочинного наміру і чи був сексуальний намір у стверджуваних діях Ф., органам державної влади потрібно було організувати опитування дитини таким чином, щоб належним чином поставити і прояснити ці питання; більше того, висновок слідчого щодо відсутності злочинного наміру, вочевидь, не охоплює оцінку дій Ф., коли він – за заявами дитини – вчив її цілуватися по-дорослому і вимагав торкатися своїх геніталій. Відтак, не дивно, що рішення було скасоване як необґрунтоване, а справу було направлено на подальше розслідування. Втім, не можна залишити поза увагою те, що це було третє необґрунтоване рішення, яким зупинялось розслідування в справі. Окрім неодноразової неспроможності слідчого провести ретельне розслідування, органи державної влади зазначали, що провадження було надто тривалим, і давали розпорядження слідчому негайно прискорити провадження (див. пункт 29 вище). За інформацією, наданою Суду сторонами, національні органи державної влади розглядали справу понад три роки і три місяці, і слідство ще тривало. У зв'язку з цим Суд знову зазначає, що у вищезгаданій Конвенції Ради Європи наголошується на важливості проведення такого кримінального провадження без необґрунтованих затримок (див. Статтю 30 Конвенції, що цитується в пункті 50 вище).

67. Беручи до уваги серйозну недбалість і неналежність розслідування справи органами державної влади, а також загальну тривалість провадження, Суд встановлює, що органи державної влади не спромоглися виконати свій позитивний обов'язок провести ефективне кримінальне розслідування справи і забезпечити належний захист приватного життя дитини заявника.

68. Відтак, було порушення Статті 8 Конвенції через відсутність ефективного розслідування стверджуваного розбещення дитини заявника.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ

69. Заявник скаржився, відповідно до Статті 6 Конвенції, що суд не спромігся належним чином визначити місце проживання його дитини.

70. Суд наголошує на тому, що до фактів у справі необхідно застосувати закон. У той час, як Стаття 6 надає процесуальні гарантії, а саме: «право на судовий розгляд» у визначенні «цивільних прав і зобов'язань», Стаття 8 слугує ширшій меті забезпечення поваги, серед іншого, до сімейного життя. У цьому світлі процес прийняття рішення, в результаті якого застосовуються заходи втручання, повинен бути справедливим і таким, щоб забезпечувати належну повагу інтересів, про які йдеться. Відповідно, Суд вважає доречним розглядати скаргу відповідно до Статті 8 Конвенції (див. подібний підхід у справі «Курочкін проти України», заява № 42276/08, §§ 31 і 32, 20 травня 2010 року, та справу «Ангель проти Італії», заява № 5968/09, §§ 68 і 69, 25 червня 2013 року з подальшими посиланнями).

A. Прийнятність

71. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою в розумінні Статті 35 § 3 (а) Конвенції. Він також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Відтак, її слід оголосити прийнятною.

B. Суть

72. Заявник наполягав на тому, що національні суди не оцінили належним чином докази і не піддали перевірці всі обставини у справі, визначаючи місце проживання дитини.

73. Уряд стверджував, що національні суди задовільним чином вжили необхідних кроків і прийняли обґрунтовані рішення по суті справи.

74. У поточній справі існує спільний погляд щодо того, що судові рішення про визначення місця проживання дитини є втручанням в сімейне життя заявника. Подібним чином, поза всякими сумнівами є те, що оскаржуваний захід мав підстави в національному законодавстві і що він переслідував легітимну мету захисту «прав і свобод інших», а саме, дитини. Постає питання, чи втручання було «необхідним у демократичному суспільстві» в значенні Статті 8 § 2 Конвенції.

75. При визначенні того, чи втручання було «необхідним у демократичному суспільстві», Суд розглядатиме, чи в світлі справи загалом наведені в якості обґрунтування причини цього заходу, були відповідними і достатніми для цілей пункту 2 Статті 8 Конвенції. Безсумнівно, врахування того, що слугує найкращим інтересам дитини, має вирішальне значення в кожній справі такого типу (див. справу «Ельшольц проти Німеччини», заява № 25735/94, § 48, ЄСПЛ 2000 VIII). Наразі існує широкий консенсус – включаючи в міжнародному праві – на підтримку ідеї того, що в усіх рішеннях щодо дітей мають переважати їхні найкращі інтереси (див. справу «Нойлінґер і Шурук проти Швейцарії», заява № 41615/07, § 135, ЄСПЛ 2010).

76. При визначенні найкращих інтересів дитини в конкретній справі слід брати до уваги два міркування: по-перше, в найкращих інтересах дитини зберегти її зв'язки з сім'єю, окрім випадків, коли доведено, що сім'я непридатна або явно дисфункціональна; і по-друге, в найкращих інтересах дитини забезпечити її розвиток в безпечному, надійному і стабільному середовищі та в середовищі, що не є дисфункціональним (див. справу «Мамчур проти України», заява № 10383/09, § 100, 16 липня 2015 року).

77. Насамкінець, необхідно пам'ятати про те, що національні органи державної влади мають перевагу безпосередніх контактів з усіма особами, яких стосується справа. Завдання Суду – не підмінити національні органи державної влади у виконанні їхніх обов'язків щодо питань опіки та доступу, а радше переглянути в світлі Конвенції ухвалені цими органами рішення на виконання їхніх повноважень з урахуванням свободи розсуду (див. справу «Захін проти Німеччини», заява № 30943/96, § 64, ЄСПЛ 2003 VIII). Межі свободи розсуду, надані відповідальним національним органам державної влади, відрізнятимуться залежно від характеру питань і важливості інтересів на кону. Суд визнав, що органи державної влади мають широкі межі свободи розсуду, зокрема, приймаючи рішення щодо опіки (див. справу «Зоммерфельд проти Німеччини», заява № 31871/96, § 63, ЄСПЛ 2003 VIII (витяги)).

Конвенції.

1. *Захист і безпека дитини*

79. Перш за все, важливо дослідити, як національні суди вирішили питання захисту і безпеки дитини.

80. Питання можливого розбещення дитини під час її перебування з матір'ю вивчалось цивільними судами обмеженим чином. На певний час кримінальне розслідування цього питання все ще тривало, і не схоже на те, що заявник робив подібні заяви в суді першої інстанції; що стосується судів вищої інстанції, він піднімав це питання досить коротко і нічого не вказує на те, що він надав будь-які матеріали для підтвердження цієї заяви. Відповідно, цивільні суди коротко розглянули це питання і зробили це настільки справедливо, наскільки це питання піднімалося в цивільному провадженні.

81. З іншого боку, заявник зробив спірну заяву щодо того, що дитина була би під ризиком фізичного насилля, якби вона залишилася з матір'ю. При вивченні цього питання суди в рамках цивільного судочинства зазначили, що не було надано доказів, які би підтверджували, що ушкодження на тілі дитини, задокументовані в звіті судово-медичної експертизи від 2 грудня 2011 року, були завдані матір'ю. Тим не менше, відповідно до вищезгаданого звіту, дитина зазнала ушкоджень саме в період проживання з матір'ю, яка мала обов'язок дбати про дитину і забезпечувати її захист і безпеку. Суди не проаналізували це питання в своїх рішеннях. Більше того, не зрозуміло, чому суди розглядали як рівнозначні вищезгаданий звіт судово-медичної експертизи і довідку, видану ДНЗ, де зазначалося, що в дитини не було ушкоджень станом на 1 грудня 2011 року. Незрозуміло, чи при огляді дитини в ДНЗ брали участь медичні працівники, яким був обсяг медичного огляду дитини і чому ДНЗ вирішив провести медичний огляд саме цієї дитини саме в той день. Ці питання так само не розглядалися навіть попри те, що обидва документа суперечили один одному і заявник наполягав на тому, що довідка з ДНЗ була зфальшованою.

82. Загалом, заява заявника про ризик фізичного насилля була серйозною і заслуговувала на більш ретельне вивчення для встановлення того, чи існували підвищені ризики захисту і безпеки дитини під час проживання з матір'ю.

2. *Стабільність середовища дитини*

83. До конфлікту між батьками дитина завжди проживала в квартирі заявника, де в неї було стабільне середовище. Очевидно, що відсутність дитини в квартирі в період з 20 вересня по 1 грудня 2011 року порушила стабільність щоденного життя дитини: вона мала жити в новому домі в іншому районі і відвідувати новий ДНЗ, спілкуватися і адаптуватися до нових людей, що її оточували. На час цивільного спору мати переїхала до Сум, де вона жила в іншій квартирі (див. пункт 39 вище); це знову було новим середовищем, яке дитина мала прийняти. З рішень судів не простежується, що будь-які з цих питань належним чином розглядалися.

84. Більше того, в попередніх справах Суд визнав, що тривалість часу, проведеного дитиною з бабусею чи дідусем могла бути важливим фактором у забезпеченні найкращих інтересів дитини (див. справу «Гокканнен проти Фінляндії», 23 вересня 1994 року, § 64, Серія А № 299; А; справу Мамчура, що цитується вище, § 110; і справу «Крапівін проти Росії», заява № 45142/14, § 73, 12 липня 2016 року). У цій справі суди встановили, що до конфлікту між батьками дитина постійно проживала не лише з обома батьками, але й з дідусем і бабусею по батьковій лінії. Суди також встановили, що дідусь і бабуся доглядали дитину, коли батьки були за кордоном тривалий час. Ніколи не обговорювалося, що в дитини були тісні зв'язки з дідусем і бабусею по батьковій лінії. Втім, той факт, що дідусь і бабуся є важливою частиною сімейного життя дитини не вивчався судом першої інстанції; Апеляційний суд лише зазначив, що роль батьків у вихованні дитини була важливішою, ніж роль дідуса і бабусі. У той час, як Суд погоджується з цим спостереженням, він вважає, що за певних обставин справи цього було недостатньо, оскільки залишалося не зрозумілим, як таке загальне спостереження вписувалося в конкретну ситуацію дитини заявника і чи розлука дитини з дідусем і бабусею могла шкодити інтересам дитини.

3. *Висновок*

85. Що стосується міркувань вище (див. пункти 79-84 вище), Суд встановлює, що здійснений національними судами аналіз перед прийняттям рішення про те, що донька заявника має проживати з матір'ю, був недостатньо ретельним. Відтак, не зважаючи на широкі межі свободи розсуду національних органів державної влади в сфері опіки над дитиною, підстави, які вони навели у своєму рішенні, не можуть вважатися «відповідними і достатніми» (див. пункт 75 вище).

86. Відповідно, було порушення Статті 8 Конвенції при визначенні місця проживання дитини заявника.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

87. Стаття 41 Конвенції передбачає:

“Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.”

A. Шкода

88. Заявник вимагав 7 000 євро відшкодування моральної шкоди.

89. Уряд стверджував, що вимога була необґрунтованою та надмірною.

90. Суд вважає, що заявник та його донька пережили горе і страждання через факти, що призвели до виявлення порушення в поточній справі. Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 7 000 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

91. Заявник також вимагав 32 625 грн. відшкодування судових витрат, 503,92 грн. поштових витрат і 240 грн. за послуги перекладу.

92. Уряд стверджував, що вимога відшкодування судових витрат була необґрунтованою. Що стосується інших вимог, Уряд залишив це на розсуд Суду.

93. Відповідно до практики Суду, заявник має право на відшкодування судових та інших витрат, якщо доведено, що вони були фактичними та неминучими, а їх розмір – обґрунтованим. У цій справі, з огляду на наявні в нього документи та вищезазначені критерії, Суд відхиляє вимогу на відшкодування судових витрат. Він також вважає обґрунтованим присудити 27 євро компенсації поштових витрат і послуг перекладу.

C. Пеня

94. Суд вважає за належне призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО,

1. Оголошує заяву прийнятною;

2. *Постановляє*, що було порушення Статті 8 Конвенції через відсутність ефективного розслідування стверджуваного розбещення дитини заявника;

3. *Постановляє*, що було порушення Статті 8 Конвенції при визначенні місця проживання дитини заявника;

4. *Постановляє*,

(а) що держава-відповідач має виплатити заявнику впродовж трьох місяців з дня набуття рішенням статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції такі суми, переведені в валюту держави-відповідача за курсом

- (ii) 27 євро (двадцять сім євро) разом з будь-якими податками, що можуть нараховуватись, відшкодування інших витрат;
- (b) що зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 11 липня 2017 року згідно з пунктами 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Маріалена Цірлі Вінсент А. Де Гетано
Секретар Президент

Відповідно до пункту 2 статті 45 Конвенції та пункту 2 правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додається окрема думка судді Ранзоні.

V.D.G.

M.T.

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ РАНЗОНІ

1. Я голосував разом зі своїми колегами за визнання порушення Статті 8 Конвенції (пункт 3 резолютивної частини), хоча національні органи державної влади наділені широкими межами свободи розсуду при прийнятті рішень про права опіки (див. пункт 77 рішення). Втім, в обґрунтуванні Суду бракує однієї важливої складової, яка могла би посилити рішення і вирішити першопричину недопільків у провадженні національних судів.

2. Факти в справі можна узагальнити таким чином: з часу народження дитини в березні 2008 року батьки, тобто заявник і матір дитини, проживали зі своєю донькою та батьками заявника (далі – бабусею і дідусем) в одній квартирі. У 2009 році батьків не було вдома шість місяців і впродовж цього періоду дідусь і бабуся доглядали дитину. Між 2010 і 2011 рр. мати знову працювала за кордоном і впродовж цього часу батько, дідусь і бабуся доглядали дитину. 20 вересня 2011 року мати покинула квартиру з дитиною, не повідомивши батька про місце свого перебування. 1 грудня 2011 року батько знайшов доньку в дошкільному навчальному закладі і повернув назад до квартири. 20 червня 2012 року місцевий суд постановив, що дитина має жити з матір'ю. Це рішення набуло статусу остаточного 14 вересня 2012 року (див. пункти 5-14, 36 і 44 рішення). Невідомо, чи після рішення місцевого суду заявник фактично повернув дитину матері, чи дівчинка продовжувала жити з батьком, дідусем і бабусею.

3. Постановляючи, що дитина має жити з матір'ю, місцевий суд спирався на Декларацію Організації Об'єднаних Націй про права дитини 1959 року (далі – Декларацію) і встановив, «що факти не розкривали жодних виняткових обставин, які могли би обґрунтувати розлуку дитини з матір'ю» (див. пункт 41 рішення Суду). Ця Декларація в принципі 6 передбачає, що малолітня дитина, «крім випадків, коли є виняткові обставини», не має розлучатися зі своєю матір'ю.

4. У цій справі національні суди, здається, виробили методологію на основі зазначеного принципу, що тягне за собою презумпцію на користь матері в справах опіки над дитиною, тобто, що дитина має жити з матір'ю, що може бути відхилене лише в разі існування «виняткових обставин». Як наслідок, за відсутності «виняткових обставин» суди знехтували подальшою оцінкою всіх інших не виняткових обставин, які все одно могли стосуватися рішення.

5. Презумпція на користь матері в справах про опіку над дитиною не підтримується ані практикою на рівні ООН після прийняття Декларації, ані судовою практикою нашого Суду і не відповідає позиції Ради Європи і більшості держав-членів. У 21 столітті методологія з такою презумпцією, яку можна відхилити лише за «виняткових обставин», на мою думку, більше не є раціональною в частині прав, що гарантуються Конвенцією. Основна думка полягає в тому, що ця презумпція, за відсутністю доказів на користь зворотного, розглядає проживання дитини з батьком як таке, що не відповідає найкращим інтересам дитини (див. справу «Цаунеґґер проти Німеччини» з відповідними змінами, заява № 22028/04, § 46, 3 грудня 2009 року).

6. Декларація ООН не є юридично обов'язковим документом. Вона стала основою для розробки Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини 1989 року, яка, на відміну від Декларації, є юридично обов'язковим міжнародним договором. Утім, підготовчі матеріали до Конвенції чітко демонструють, що положення про «розлучення дитини з матір'ю лише за виняткових обставин» існувало на дуже початковій стадії процесу розробки. Його потім критикували, оскільки він просував стереотипний погляд матерів, який ґрунтувався на дискримінації, а відтак, його вилучили. Принцип найкращих інтересів дитини, що випливає з самої Декларації, отримав повну підтримку, втім, як першочергове та найважливіше міркування (див., наприклад, Шарон Детрік, Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини, Путівник до «Traavaux Préparatoires», 1992 р., і Токо Кайме, «Основи прав у Африканській хартії про права та добробут дитини», Африканський журнал правових досліджень, листопад 2009 р.).

7. Європейський суд з прав людини неодноразово повторював, що існує широкий консенсус, у тому числі в міжнародному праві, на підтримку ідеї того, що в усіх рішеннях щодо дітей мають переважати їхні найкращі інтереси (див. справу «Нойлінґґур і Шурук», № 41615/07, § 135, 6 липня 2010 року, і «Х проти Латвії», заява №. 27853/09, § 96, ЄСПЛ 2013 р.). Найкращі інтереси дитини, залежно від їхнього характеру і серйозності, можуть переважати інтереси батьків (див. справу «Сахін проти Німеччини», заява № 30943/96, § 66, ЄСПЛ 2003-VIII).

8. Суд також наголосив, що батьки, в принципі, повинні мати рівні права в спорах про опіку, і не погодився із жодною презумпцією щодо статі одного з батьків. Наприклад, у справі «Зоммерфельд проти Німеччини» (заява № 31871/96, § 86, ЄСПЛ 2003-VIII) повторно зазначається, що завданням Суду було дослідити, чи застосування національного законодавства призвело до необґрунтованої різниці в ставленні до заявника. У вищезгаданій справі «Цаунеґґер проти Німеччини» (§ 48; див. також справу «Шпорер проти Австрії», заява «№ 35637/03, 3 лютого 2011 року) Суд вимагав достатніх причин для обґрунтування іншого ставлення при наданні опіки батькові дитини, народженої не в шлюбі, особливо в порівнянні з матір'ю. Він також прийняв, що можуть існувати поважні причини заперечити участь неодруженого батька в батьківських правах, як, наприклад, коли суперечки або відсутність комунікації між батьками ставить під загрозу добробут дитини. Втім, нічого не вказувало на те, що ця позиція була загальною ознакою відносин між неодруженими батьками і їхніми дітьми (там само, § 56). Насамкінець, Суд не прийняв припущення про те, що спільне опікування проти волі матері було, за відсутністю доказів на користь зворотного, не в інтересах дитини (там само, § 59). У справі «Діаманте і Пеллічйоні проти Сан-Маріно» (заява № 32250/08, § 177, 27 вересня 2011 р.) він постановив, що процес прийняття рішень місцевими органами влади мав ґрунтуватися на відповідних міркуваннях і не мав би бути однобоким, а відтак, ані бути, ані здаватися безпідставним. У справі «Мамчур проти України» (заява №10383/09, § 102, 16 липня 2015 р.) Суд узагальнив, що він мав з'ясувати, «чи провели національні суди глибоке вивчення всієї сімейної ситуації і цілої низки факторів – зокрема фактичного, емоційного, психологічного, матеріального і медичного характеру – і чи здійснили вони збалансовану та обґрунтовану оцінку відповідних інтересів кожної особи, не забуваючи про те, що було би найкращим рішенням для дитини».

9. Як зазначалося в справі «Цаунеґґер проти Німеччини» (цитувалася вище, § 60), спільною відправною точкою для рішень більшості держав-членів, погоджено те, що рішення щодо присудження опіки мають ґрунтуватися на найкращих інтересах дитини. Палата Лордів, наприклад, у своєму рішенні від 4 липня 1996 року вичерпно заперечила презумпцію чи принцип «переваги матері» в питаннях опіки. Більше того, він підкреслив, що перевага маленької дитини бути зі своєю матір'ю стала лише однією з багатьох конкуруючих обставин і що вона не була переважуючою (див. справу «М.Л. проти Великобританії», заява № 35705/97, 20 березня 2001 р.).

10. Насамкінець, Рада Європи декілька разів засуджувала нерівне ставлення до батьків і наголосувала на тому, що роль батька щодо дітей необхідно краще визнавати і належно цінувати. Наприклад, у своїй Постанові 2079 (2015) щодо «Рівності і спільної батьківської відповідальності: роль батька» Парламентська Асамблея наголосила на важливості «подолання гендерних стереотипів щодо ролей, які приписуються жінкам і чоловікам у сім'ї» як «відображення соціологічних змін, що відбулися впродовж останніх п'ятдесяти років з огляду на організацію приватної сфери і сім'ї».

своєї оцінки, обмежилися встановленням відсутності «виняткових обставин» і знехтували вивченням подальших «не виняткових» обставин, які могли би бути вирішальними при забезпеченні найкращих інтересів дитини.

12. Застосування презумпції на основі необов'язкової Декларації ООН від 1959 року було справжньою причиною неспроможності провести достатньо ретельний аналіз на рівні національних судів і, зокрема, уважно дослідити ризики для безпеки дитини під час проживання з матір'ю і стабільності її середовища (див. пункти 79-85 рішення). Ця презумпція з самого початку підірвала збалансовану оцінку ситуацій обох батьків і, що найважливіше, найкращих інтересів дитини.

13. Сьогоднішнє рішення, на жаль, не розглядає цієї центральної проблеми в цій справі і залишає без коментарів застосування національними судами презумпції на користь матері в справах про опіку над дитиною. Через це могло би скластися враження, що Суд приймає її. На мою думку, втім, таку презумпцію слід кваліфікувати як неприйнятну в світлі попередніх спостережень.

[Завантажити рішення](#)

[Відкрити оригінал рішення](#)